

ЛІТЕРАТУРА:

1. Четвертая промышленная революция. «Эксмо», 2016 (Top Business Awards) С. 55.
2. Наим М. Конец власти. От залов заседаний до полей сражений, от церкви до государства. Почему управлять сегодня нужно иначе BASIC BOOKS
3. Концепция цифрового государства и цифровой правовой среды: монография / под общ. ред. Н. Н. Черногора, Д. А. Пашенцева. М., 2021. Петров М. Государство как платформа: (кибер)государство для цифровой экономики. Цифровая трансформация. М. Петров, В. Буров, М. Шклярчук, А. Шаров. М., 2018.
4. Morteza V. N. Person and Personality in Cyber Space: A legal analysis of virtual identity. Masaryk University Journal of Law and Technology. 2016. Vol 10 (1). P. 1-17.
5. Шевчук С. «Чиновника не повинно існувати як жанру». Федоров розповів про цифрову ідеологію реформування України. [online], available at: URL:<https://forbes.ua/news/chinovnika-ne-povinno-isnuvati-yak-zhanru-fedorov-rozpoviv-pro-tsifrovu-ideologiyu-reformuvannya-ukraini-08072022-7070>
6. Кравченко А. Цифровая идентичность человека. Как ее защитить? URL:<https://www.ukrinform.ru/amp/rubric-society/3316996-cifrova-identichnost-celoveka-kak-ee-zasitit.html>
7. Crawford, Susan P., Who's in Charge of Who I Am? Identity and Law Online. New York Law School Law Review, Cardozo Legal Studies Research Paper, 49, 2004, p. 211. URL:<https://ssrn.com/abstract=796844>
8. Віртуальний центр Дія.Бізнес. URL: <https://business.dii.gov.ua/virtual-center-dii-business>

Фасій Богдан Володимирович,

к.ю.н., доцент кафедри цивільного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

РОЗСУД СУДДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Законом «Про правовий режим воєнного стану» гарантовано, що повноваження судів, органів та установ системи правосуддя, передбачені Конституцією України, в умовах правового режиму воєнного стану не можуть бути обмежені. Воєнний стан, введений на території України, беззаперечно, вніс певні корективи у роботу всієї судової системи. Однак, Рада Суддів України звернула увагу усіх судів України, що навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану робота

судів не може бути припинена [1]. Навіть в умовах воєнного стану конституційне право людини на судовий захист не може бути обмеженим.

Відповідно до ст. 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» правосуддя на території, на якій уведено воєнний стан, здійснюється лише судами. Скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється. У разі загрози життю, здоров'ю та безпеці відвідувачів суду, працівників апарату суду, суддів оперативно приймаються рішення про тимчасове зупинення здійснення судочинства певним судом.

Справи, які не є невідкладними, розглядатимуться лише за наявності письмової згоди на це всіх учасників судового провадження.

Не можуть бути відкладеними судові засідання, на яких має розглядатися питання про обрання або продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою [2].

Таким чином, загальні засади здійснення судочинства залишаються непохитними і мають бути дотримані в будь-який період, незалежно від обставин. Чи стосується це положення про суддівський розсуд і які питання, насамперед, вирішуються за його допомогою в умовах воєнного стану?

Здійснення правосуддя передбачає високий ступінь суб'єктивності з боку судді. Зазвичай, суб'єктивний вибір, який робить суддя, здійснюючи правосуддя, позначають поняттям суддівського розсуду.

Є різні точки зору стосовно того, наскільки широким за змістом є це поняття. Зокрема, іноді поняття «суддівський розсуд» поширюється лише на питання тлумачення права [3], які у літературі поділяють на «визначення правила» та «застосування правила» [4], в інших випадках воно охоплює також питання факту. Крім того, іноді автори обмежують визначення цієї категорії загальними формулами на зразок «рішення» [5], «визначення правових питань» [6; 7; 8] або просто описують певні випадки вжиття суддівського розсуду (наприклад, обрання правила, що належить застосувати, серед кількох правил, що, на перший погляд, можуть бути застосовані [9]). Розуміють суддівський розсуд також як правозастосовчу інтелектуально-вольову діяльність судді, передбачену законом міру свободи вибору одного із варіантів рішення по справі. [10]

Навіть побіжне ознайомлення з запропонованими у літературі визначеннями дає підстави для підсумку, що суддівський розсуд най-

частіше розглядають як обрання суддею одного з кількох можливих варіантів (1) тлумачення та застосування права або варіантів щодо (2) оцінки доказів та встановлення фактів. Також, можливі й інші його розуміння [11].

Не зупиняючись детально на правовій природі суддівського розсуду, проаналізуємо його прояви в умовах дії воєнного стану.

Зокрема, це стосується, в зв'язку з початком бойових дій, появи категорії осіб, що мають статус учасника бойових дій. Наприклад, ще в період проведення АТО, коли бойові дії точилися лише у певних частинах Донецької та Луганської областей, статус учасника бойових дій судді в Україні розглядали як пом'якшувальну обставину. Через це вони зменшували покарання як за агресивні, так і за корупційні злочини бійців АТО. Хоча експерти й говорять, що в умовах антикорупційної політики це не зовсім правильно, але додають: пом'якшувальну обставину все одно потрібно застосовувати.

На думку О. Лещенка статус учасника бойових – це правовий статус. Якщо є така правова норма, то її потрібно застосовувати. Всіх пересаджати – це не вихід, не мета, яку переслідує покарання за Кримінальним кодексом.

За словами адвоката, ігнорування пом'якшувальної обставини може бути причиною звернення до Європейського суду з прав людини. А на думку тодішнього міністра юстиції України Павла Петренка, судді повинні зменшувати покарання тим, хто був на фронті й виконував свої конституційні обов'язки: захищав країну та державний суверенітет.

«Це нормальна практика, коли суд має дискрецію (діє на власний розсуд), наприклад, визначити пом'якшувальну обставину за наявність нагород, відзнак, заслуг перед Батьківщиною. Тому учасник бойових дій – це загальна практика, незалежно від того, які правопорушення вчинила особа», – сказав Радіо Свобода Павло Петренко [12].

Очевидно, з початком повномасштабної агресії, всі проблеми у суспільстві отримали ще більшого загострення і при розгляді справ судді, використовуючи своє право розсуду, будуть стикатися з необхідністю враховувати не лише статус учасників бойових дій, але й інших категорій громадян, які опинилися у зоні бойових дій чи на окупованих територіях.

До дискреційних повноважень суду належить також визначення конкретного розміру зменшення штрафних санкцій. При цьому, ре-

алізуючи свої дискреційні повноваження, які передбачені статтями 551 ЦК України та 233 ГК України щодо права зменшення розміру належних до сплати штрафних санкцій, суд, враховуючи загальні засади цивільного законодавства, передбачені статтею 3 ЦК України (справедливість, добросовісність, розумність) має забезпечити баланс інтересів сторін, та з дотриманням правил статті 86 ГПК України визначати конкретні обставини справи (як-то: ступінь вини боржника, його дії щодо намагання належним чином виконати зобов'язання, ступінь виконання зобов'язання боржником; майновий стан сторін, які беруть участь у зобов'язанні; не лише майнові, але й інші інтереси сторін, дії/бездіяльність кредитора тощо), які мають юридичне значення, і з огляду на мотиви про компенсаційний, а не каральний характер заходів відповідальності з урахуванням встановлених обставин справи не допускати фактичного звільнення від їх сплати без належних правових підстав (відповідний висновок викладений у постановках Верховного Суду від 08.10.2020 у справі № 904/5645/19; від 14.04.2021 у справі № 922/1716/20)¹.

Відповідно до усталеної практики Верховного Суду право суду зменшити заявлені до стягнення суми штрафних санкцій пов'язане з наявністю виняткових обставин, встановлення яких вимагає надання оцінки судом поданим учасниками справи доказам та обставинам, якими учасники справи обґрунтують наявність підстав для зменшення штрафних санкцій, так і заперечення інших учасників щодо такого зменшення.

Вирішуючи питання про зменшення розміру пені та штрафу, які підлягають стягненню зі сторони, що порушила зобов'язання, суд повинен з'ясувати наявність значного перевищення розміру неустойки порівняно з розміром збитків, а також об'єктивно оцінити, чи є цей випадок винятковим, виходячи з інтересів сторін, які заслуговують на увагу, ступеня виконання зобов'язань, причин неналежного виконання або невиконання зобов'язання, незначності прострочення у виконанні зобов'язання, невідповідності розміру пені наслідкам порушення, негайного добровільного усунення винною стороною порушення та його наслідків та ін. Очевидно, що обставини, зумовлені введенням воєнного стану, бойовими діями, втратами матеріального та морального характеру, належать до особливої категорії виняткових

¹ Зменшення судом розміру пені та штрафу за господарськими зобов'язаннями – Євген Морозов / ЛІГА. Блоги – LIGA

обставин, які має враховувати суд при реалізації свого права на суддівський розсуд.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Судовий захист в умовах воєнного стану. URL:legalalliance.com.ua
2. ВЕРХОВНИЙ СУД. URL: court.gov.ua
3. Рісний М. Б. Правозастосувальний розсуд у юридичній практиці (загальнотеоретичне дослідження). *Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Академії правових наук України*. Редкол.: П. М. Рабінович (гол. ред.) та ін. Серія 1. Дослідження та реферати. Випуск 16. Львів, 2007. С. 33.
4. Барак А. Судейское усмотрение: пер. с англ. М.: Норма, 1999. С. 20.
5. Желтобрюх І. Л. Розсуд у податковому правозастосуванні: автореф. ... к. ю. н. ... 12.00.07. К.: Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», 2016. – С. 3.
6. See, for instance, Куфтирев П. В. Суддівський розсуд в теорії права: монографія / П. В. Куфтирев. К.: Ін Юре, 2018.
7. Овчаренко О. М. Теоретико-прикладні проблеми інституту юридичної відповідальності судді: монографія. Х.: Юрайт, 2017.
8. Мартянова Т. С. Розсуд суб'єктів правозастосовної діяльності: автореф. ... к. ю. н.: 12.00.01. Львів: Національний університет «Львівська політехніка», 2013.
9. Денисенко Л., Сироїд О., Фадеева І., Шаповалова О. Бути суддею. Київ, 2015.
10. Макаренко А. С. Суддівський розсуд при призначенні покарання в Україні. Дис..канд.юрид.наук. Одеса. 2012.
11. Мирошниченко А. Суддівський розсуд, судова помилка та суддівське свавілля: погляд через призму юридичної відповідальності суддів.
12. Касяненко Н. Статус учасника бойових дій пом'якшує покарання за корупцію. <https://www.radiosvoboda.org/a/27896377.html>